

ORIGINAL ARTICLE

Effects of New Endorsement in the Amendment Law of Check Issuance Law Approved in 2017

Mohammad Hosein Taghipour Darzi Naghibi¹, Sahebeh Samadimaleh²

1. Assistant Professor and Faculty Member of Faculty of Law, University of Mazandaran, Babolsar, Iran.

2. Ph.D. in Private Law, University of Mazandaran, Babolsar, Iran.

Correspondence:

Mohammad Hosein Taghipour Darzi

Email: mh.taghipour@umz.ac.ir

Received: 13/Dec/2024

Accepted: 16/Mar/2025

How to cite:

Taghipour Darzi Naghibi, M.H.; Samadimaleh, S. (2024). Effects of New Endorsement in the Amendment Law of Check Issuance Law Approved in 2017, Civil Law Knowledge, 13 (2), 133-146.

(DOI: [10.30473/clk.2025.72534.3312](https://doi.org/10.30473/clk.2025.72534.3312))

ABSTRACT

According to Note 1, Article 21 of the Check Issuance Amendment Law approved in 2017 and subsequent amendments, about Sayyad's checks, the check transfer registration in the Sayyad system will replace the endorsement of the check. Determining a specific method for the transferring commercial document is a new that the legislator has provided for and it can provide reasons for expanding the validity of the check as the most widely used commercial document and restore its position in commercial and economic exchanges. Although the above-mentioned note is not ambiguous, but the lack of cancellation of the traditional endorsement and its validity suggests that the traditional plays a role in the existence of the new, or that the legislator has considered its deletion. Therefore, according to the change in the way of transferring a Sayyad's check The possibility of transferring fishing checks in the traditional way should be discussed, so that the legislator's intention of such an innovation can be discovered and the judicial procedure in dealing with the mentioned text is also evaluated. Therefore, after examining and expressing legal views about the role of traditional endorsements in the transfer of Sayyad's checks, the nature of the transfer of said checks through traditional endorsements and the rights of the holder, this approach has been accepted that the law The transfer of Sayyad's checks has been made an exception and endorsement has been made a ceremonial legal act, so the transfer of Sayyad's checks through traditional endorsement will be a civil transfer.

KEYWORDS

Sayyad's check, Sayyad System, Transfer, Endorsement, Civil Transfer.

«مقاله پژوهشی»

آثار ظهن‌نویسی نوین در قانون اصلاح قانون صدور چک مصوب سال ۱۳۹۷

محمدحسین تقی‌پور درزی نقیبی^۱، صاحبه صمدی مله^۲

چکیده

براساس تبصره ۱ ماده ۲۱ مکرر قانون اصلاح صدور چک مصوب ۱۳۹۷ و اصلاحات بعد از آن در مورد چک‌های صیادی ثبت انتقال چک در سامانه صیاد جایگزین پشت نویسی چک خواهد بود. تعیین شیوه خاص برای انتقال سند تجاری، حکم بدیعی است که قانونگذار برای چک‌های صیاد مقرر داشته است و می‌تواند موجبات گسترش اعتبار چک به عنوان پرکاربردترین سند تجاری را فراهم و جایگاه آن در مبادلات تجاری و اقتصادی را احیا کند. تبصره یادشده اگرچه علی‌الظاهر فاقد ابهام است اما عدم نسخ ظهن‌نویسی سنتی و اعتبار آن این امر را به ذهن متبادر می‌کند که ظهن‌نویسی سنتی در معیت ظهن‌نویسی نوین ایفای نقش می‌کند و یا اینکه قانونگذار نظر بر حذف آن داشته است. بنابراین با توجه به تغییر شیوه انتقال چک صیادی لازم است راجع به جایگاه ظهن‌نویسی سنتی در شرایط حاضر و آثار آن پرداخته شود تا مراد قانونگذار از چنین ابداعی کشف گردد و رویه قضایی در برخورد با نص یاد شده نیز سنجیده شود. از این رو پژوهش پیش رو، پس از بررسی ظهن‌نویسی سنتی و نوین و بیان دیدگاه‌های حقوقی راجع به نقش ظهن‌نویسی سنتی در انتقال چک‌های صیادی، ماهیت انتقال چک‌های یادشده از طریق ظهن‌نویسی سنتی و حقوق دارنده این نوع چک‌ها، این رویکرد پذیرفته شده است که قانونگذار در مورد چک‌های صیادی قایل به استثنا شده است و ظهن‌نویسی آنها را یک عمل حقوقی تشریفاتی قرار داده است بنابراین انتقال چک‌های صیادی از طریق ظهن‌نویسی سنتی انتقال مدنی خواهد بود.

واژه‌های کلیدی

چک صیاد، سامانه صیاد، انتقال، ظهن‌نویسی، انتقال مدنی.

۱. استادیار گروه حقوق خصوصی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران.
۲. دانش‌آموخته دکتری حقوق خصوصی، دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران.

نویسنده مسئول:

محمدحسین تقی‌پور درزی نقیبی

رایانامه: mh.taghipour@umz.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۹/۲۳

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۲/۲۶

استناد به این مقاله:

تقی‌پور درزی نقیبی، محمدحسین؛ صمدی مله، صاحبه (۱۴۰۳). آثار ظهن‌نویسی نوین در قانون اصلاح قانون صدور چک مصوب سال ۱۳۹۷، دوفصلنامه علمی دانش حقوق مدنی، ۱۳ (۲)، ۱۳۳-۱۴۶.

(DOI: [10.30473/clk.2025.72534.3312](https://doi.org/10.30473/clk.2025.72534.3312))

مقدمه

چک پرطرفدارترین سند تجاری در میان اشخاص اعم از تاجر و غیرتجار به عنوان وسیله پرداخت وجه است و توجه ویژه قانونگذار به این سند تجاری مؤید این مهم است. قانون صدور چک در سال ۱۳۹۷ اصلاح و تغییرات مهمی در مورد سند تجاری چک پیش‌بینی شده است. به موجب مواد ۶ و ۲۱ قانون یادشده، بانک‌ها مکلف هستند برای ارائه دسته چک به مشتریان خود، صرفاً از طریق سامانه صدور یکپارچه الکترونیکی دسته چک (صیاد) نزد بانک مرکزی اقدام نمایند. این چک‌ها که چک‌های صیادی نام دارد، دارای کد ۱۶ رقمی یکتا با مشخصات ظاهری متفاوت از چک‌های قدیمی است و صدور هر برگه چک مستلزم ثبت هویت دارنده، مبلغ و تاریخ مندرج در چک برای شناسه یکتای برگه چک توسط صادرکننده بوده و امکان انتقال چک به شخص دیگر توسط دارنده تا قبل از تسویه آن، با ثبت هویت شخص جدید برای همان شناسه یکتای چک امکان‌پذیر باشد. در قانون یادشده، از یک سو الزاماتی برای صادرکنندگان و انتقال‌دهندگان چک مقرر کرده تا فرایند سند تجاری از مرحله صدور تا وصول وجه چک را نظام‌مند نمایند و سوءاستفاده از این سند را به حداقل برساند و از سوی دیگر، امتیازات ویژه‌ای برای دارندگان سند تجاری در نظر گرفته تا بدون طی کردن جریان دادرسی و صرفاً با تقدیم درخواست به دادگاه، اقدامات اجرایی علیه صادرکننده سند تجاری را مطالبه نمایند. افزون بر آن، برای صادرکننده چک پرداخت نشدن، محرومیت‌های اجتماعی جدیدی در نظر گرفته که جنبه بازدارندگی آن نسبت به محرومیت‌های سابق بسیار کارآمدتر است. تمام موارد گفته‌شده، گویای ویژه بودن سند تجاری چک و توجه قانونگذار به جایگاه آن در معاملات افراد جامعه است. از جمله این نوآوری‌های قانون اصلاحی قانون صدور چک، تبصره ۱ ماده ۲۱ قانون یادشده است که در آخرین اصلاحات (۱۳۹۹/۱/۱۴۰۰) مقرر شده است: «در مورد برگه چک‌هایی که از دسته‌چک‌های ارائه‌شده پس از پایان اسفندماه سال ۱۳۹۹ صادر می‌شوند، تسویه چک صرفاً در سامانه تسویه چک (چکاوک) طبق مبلغ و تاریخ مندرج در سامانه و در وجه دارنده نهایی چک براساس استعلام از سامانه صیاد انجام خواهد شد و در صورتی که مالکیت آنها در سامانه صیاد ثبت نشده باشد، مشمول این قانون نبوده و بانک‌ها مکلف هستند از پرداخت وجه آنها خودداری نمایند. در این موارد، صدور و پشت‌نویسی چک در وجه حامل ممنوع

است و ثبت انتقال چک در سامانه صیاد جایگزین پشت‌نویسی چک خواهد بود...». علاوه بر حکم مذکور، در مواد ۲۴۵ و ۲۴۶ قانون تجارت اجازه داده شده ظهرنویسی صرفاً با امضای ظهرنویس انجام شود، بدون اینکه ضرورتی به قید تاریخ ظهرنویسی و نام منتقل‌الیه باشد. بنابراین، طبق مواد اخیر شرط خاصی برای انتقال سند تجاری من جمله چک وجود ندارد و با امضا انتقال محقق می‌شود. در واقع امضای ظهرنویس در ظهر سند تجاری از شرایط اساسی ظهرنویسی است و به موجب آن مسئولیت امضاکننده محقق می‌شود. البته پیرامون اینکه آیا با درج امضا در محلی غیر از ظهر سند یا در برگه جداگانه و یا با اثر انگشت می‌توان سند را به دیگری منتقل نمود، میان نویسندگان اختلاف نظر وجود دارد (داراب پور، ۱۳۹۱: ۲۶۴؛ افتخاری، ۱۳۸۰: ۹۶ و ستوده تهرانی، ۱۳۷۸: ۵۰). با مقایسه احکام قانونگذار در قانون تجارت و قانون اصلاحی قانون صدور چک تردیدهایی پیرامون انتقال چک و جایگاه ظهرنویسی سنتی قابل طرح است به این صورت که چنانچه صادرکننده چک صیادی بدون درج در سامانه بانکی چک را در اختیار دیگری قرار دهد و دارنده اول نیز به همین نحو چک را به شخص ثالثی منتقل کند و هیچ کدام از نقل و انتقالات در سامانه صیاد ثبت نشود، آیا دعوی مطالبه وجه چک به عنوان سند تجاری از سوی دارندگان یادشده قابل استماع است یا چک یادشده سند عادی تلقی شده و از امتیازات سند تجاری بهره‌مند نمی‌شود؟ آیا دارنده چک یادشده صرفاً امتیاز درخواست اجراییه از دادگاه را از کف می‌دهد و یا هر گونه مزایای مربوط به اسناد تجاری و احکام حاکم بر آنها به چک یادشده تعلق نمی‌گیرد؟ در این مقاله به این سؤالات پاسخ داده خواهد شد.

مفهوم ظهرنویسی

ظهرنویسی در لغت به معنای «نوشتن پشت چک و برات؛ پیش نویسی» آمده است (معین، ۱۳۸۴: ج ۱/ ۱۰۳۹). در اصطلاح حقوقی ظهرنویسی عبارت است از اینکه: «دارنده سند دین و مخصوصاً سند تجاری در پشت سند دستور یا اذن می‌دهد (خطاب به مدیون) که مبلغ سند را به شخص دیگری بدهد» و ظهرنویس نیز کسی است که «فعل ظهرنویسی را به جا می‌آورد» و به شخصی که «ظهرنویسی به نفع او شده است» منتفع ظهرنویسی می‌گویند (جعفری لنگرودی، ۱۳۷۸: ۴۳۸). ظهرنویسی در اصطلاح متداول بازار «جیرو» نام دارد (افتخاری، ۱۳۸۰: ۹۱).

ظهنویسی برای انتقال

ظهنویسی در معنای اخص به منظور انتقال سند تجاری انجام می‌شود، اما در معنای عام، اعم از انتقال است و شامل ظهنویسی به قصد وکالت، ضمانت و وثیقه می‌شود (محمدی، ۱۳۸۸: ۱۶۹). در ظهنویسی به هدف انتقال، حقوق ناشی از سند به دارنده منتقل می‌شود و براساس آن دارنده می‌تواند با انجام وظایف قانونی به مسئولین سند تجاری مراجعه کند (مرتضوی، ۱۳۹۲: ۱۲۹). در نظر گرفتن قانون تجارت و قانون اصلاحی صدور چک دو شیوه شکلی برای انتقال چک وجود دارد که در ذیل بیان می‌شود:

۱. در قانون تجارت

طبق ماده ۲۴۵ قانون تجارت انتقال برات به وسیله ظهنویسی به عمل می‌آید که این حکم طبق ماده ۳۱۴ قانون یادشده نسبت به چک هم اجرا می‌شود. افزون بر آن ماده ۳۱۲ قانون مذکور ضمن اعلام اشکال صدور چک (در وجه حامل یا شخص معین یا به حواله‌کرد) انتقال چک به صرف امضا را پیش‌بینی کرده است. علت کافی بودن امضا برای تحقق انتقال این است که در امور تجاری هدف اساسی تسریع در انجام مبادلات با ساده‌ترین شیوه است (فخاری، ۱۳۸۷: ۱۵۲). حال آنکه این انتقال لزوماً باید در ظهر سند درج شود و یا اینکه در روی سند یا در برگه جداگانه هم قید شود انتقال تجاری مصداق پیدا می‌کند، اختلاف عقیده وجود دارد. برخی معتقدند کلمه ظهنویسی در ماده ۲۴۶ قانون تجارت حکایت از دو پیام دارد، نخست: گویای معنای حقوقی انتقال است. دوم: انتقال باید در ظهر سند انجام شود (ستوده تهرانی، ۱۳۷۸: ۵۰ و اعظمی زنگنه، ۱۳۵۱: ۹۱). البته اشاره قانونگذار به ظهنویسی به جهت شایع بودن انتقال از طریق ظهر سند است. بنابراین، اگر در متن سند هم انتقال قید شود با احراز قصد نگارنده، انتقال صورت گرفته است (فخاری، ۱۳۸۷: ۱۵۰). در مقابل، برخی را عقیده بر این است که ظهنویسی عمل حقوقی برای انتقال سند است اعم از اینکه در متن یا ظهر سند انجام شود. بنابراین، پس از تکمیل شدن ظهر سند می‌توان با ضمیمه کردن ورقه دیگر به سند تجاری، با ظهنویسی سند را منتقل کرد (اسکینی، ۱۳۷۹: ۸۷). به نظر می‌رسد بیان اراده به هر طریقی که محقق شود، اعم از اینکه بر روی متن یا در ظهر سند تجاری و یا در برگه جداگانه‌ای صورت گیرد، انتقال سند تجاری واقع شده است و معنای لغوی کلمه «ظهنویسی»، نمی‌تواند قاعده یادشده را نفی کند. در نتیجه می‌توان گفت

حتی اگر در ظهر سند تجاری فضا برای درج انتقال باشد، با این وصف ناقل به هر دلیلی در برگه جداگانه انتقال سند مذکور را قید و امضا کند، ظهنویسی سند تجاری محقق شده و دارنده سند دارای تمام حقوق و تکالیف قانونی است.

در مورد انتقال چک به موجب مهر قانونگذار حکمی مقرر نکرده و از این عدم تصریح این‌گونه استنباط می‌شود که انتقال به موجب مهر امکان‌پذیر نیست (اسکینی، ۱۳۷۹: ۸۷). به نظر می‌رسد این جمله مفهوم مخالف ندارد و اگر احراز شود شخص با مهر قصد انتقال داشته باشد عمل حقوقی ظهنویسی واقع شده و اشاره به امضا از باب غلبه بوده است (داراب‌پور، ۱۳۹۱: ۲۶۴؛ صقری، ۱۳۸۷: ۷۷ و معاونت آموزش و تحقیقات قوه قضاییه، ۱۳۸۳: ۲۳۵).

طبق قانون تجارت صادرکننده محدود به صدور چک در وجه شخص معین نیست، بلکه می‌تواند به یکی از طریق مذکور در ماده اخیر ذی‌نفع را مشخص کند و در مورد ظهنویسی هم این حکم قابل اجرا است؛ زیرا قید نام منتقل الیه ضروری نیست که این امر به معنای تجویز ظهنویسی سفید امضا یا در وجه حامل است (عرفانی، ۱۳۸۸: ۳۷، ۱۰۳ و ۱۰۴).

البته چک‌هایی صادرشده از دسته‌چک‌هایی که تاریخ ارائه آن دسته‌چک‌ها قبل از زمان مذکور تبصره یادشده باشد، تابع قانون زمان ارائه دسته‌چک است و بانک‌ها بدون نیاز به ثبت آن چک‌ها در سامانه صیاد نسبت به پرداخت وجه چک اقدام می‌کنند.

۲. در قانون اصلاحی قانون صدور چک

طبق تبصره ۱ ماده ۲۱ مکرر قانون اصلاحی قانون صدور چک: «در مورد برگه چک‌هایی که از دسته‌چک‌های ارائه شده پس از پایان اسفندماه سال ۱۳۹۹ صادر می‌شوند، تسویه چک صرفاً در سامانه تسویه چک (چکاوک) طبق مبلغ و تاریخ مندرج در سامانه و در وجه دارنده نهایی چک براساس استعلام از سامانه صیاد انجام خواهد شد و در صورتی که مالکیت آنها در سامانه صیاد ثبت نشده باشد، مشمول این قانون نبوده و بانک‌ها مکلف هستند از پرداخت وجه آنها خودداری نمایند. در این موارد، صدور و پشت‌نویسی چک در وجه حامل ممنوع است و ثبت انتقال چک در سامانه صیاد جایگزین پشت‌نویسی چک خواهد بود. چک‌هایی صادرشده از دسته‌چک‌هایی که تاریخ ارائه آن دسته‌چک‌ها قبل از زمان مذکور در این تبصره باشد، تابع قانون زمان ارائه دسته‌چک است و بانک‌ها بدون نیاز به ثبت آن

منسوخ شده است. دو فرض قابل تصور است که در ذیل بیان می‌شود:

۱. نسخ ظهنویسی سنتی

اولین دیدگاه این است که قائل به حذف ظهنویسی سنتی باشیم؛ به این معنا که قانونگذار در پی ایجاد شکل جدید ظهنویسی بوده است. استدالات ذیل ما را به این نظر رهنمون می‌کند:

۱. اصطلاح «جایگزین» در تبصره یادشده است. جایگزین کردن در لغت به این معناست که کسی یا چیزی به جای کسی یا چیزی دیگر قرار می‌گیرد (معین، ۱۳۸۴: ج ۱/ ۵۲۴). بنابراین با تحقق جایگزینی، موضوع سابق از بین رفته و موضوع جدید جانشین آن می‌شود و نتیجه این جانشینی یا قائم‌مقامی حاکمیت یافتن موضوع جدید است. بنابراین، با پیش‌بینی لزوم ثبت انتقال در سامانه، جانشینی محقق شده و ظهنویسی سنتی نیز اعتبار حقوقی خود را از دست می‌دهد. با تکیه بر استدلال گفته‌شده می‌توان گفت قانونگذار به موجب تبصره یادشده، قاعده عام انتقال سند تجاری به صرف امضا را در مورد چک تخصیص زده است.

۲. اصل بر این است که قانونگذار حکیمانه رفتار می‌کند. بنابراین، اگر به بقای شیوه سابق همراه با روش نوین نظر داشت به این امر تصریح می‌کرد، کما اینکه در تبصره یادشده راجع به چک‌های غیرصیادی تصریح کرده که تابع قانون زمان ارائه دسته چک است و این امر بیانگر آن است که صرفاً انتقال این چک‌ها با ظهنویسی سنتی انجام می‌شود.

۳. در معاملات نهی و منع قانونگذار هرگاه در مسبب باشد؛ یعنی اثر معامله را نهی کند به جهت اینکه این نهی ناظر به شرایط صحت معامله و یا موانع آن است، ترک آن سبب بطلان معامله خواهد بود (محمدی، ۱۳۸۷: ۶۳). بنابراین، در مسئله مورد بحث، که قانونگذار مقرر کرده پشت‌نویسی چک ممنوع است، در صدد ممنوع کردن عمل حقوقی ظهنویسی سنتی است و نهی از مسبب به نظر می‌رسد و از این‌رو، ترک این نهی موجب بی اعتباری ظهنویسی است.

۴. در تبصره یادشده بانک‌ها مکلف شده‌اند در کلیه برگ‌های دسته چک عبارت «صدور و پشت‌نویسی چک بدون درج در سامانه صیاد فاقد اعتبار است» را قید نمایند. بیان حکم قانونگذار به شکل گفته شده و به کارگیری اصطلاح «فاقد اعتبار» دلالت بر نسخ ظهنویسی سنتی و مفید انتقال نبودن آن برای چک‌های صیادی است.

چک‌ها در سامانه صیاد نسبت به پرداخت وجه چک اقدام می‌کنند. در کلیه برگه‌های دسته‌چک‌های ارائه‌شده پس از تاریخ فوق‌الذکر باید عبارت (صدور و پشت‌نویسی چک بدون درج در سامانه صیاد فاقد اعتبار است) درج شود. طبق نص یادشده، علاوه بر ثبت نام دارنده اولیه در سامانه صیاد، هر گونه نقل و انتقال چک نیز باید در سامانه یادشده درج شود و ثبت انتقال چک در سامانه جایگزین ظهنویسی سنتی شده است. تبصره یادشده پیام‌آور امور ذیل است:

۱. قانونگذار روشی نوینی برای انتقال چک مقرر کرده که برخلاف ظهنویسی سنتی، که عمل حقوقی غیرتشریفاتی بوده است و با امضا صورت می‌گرفت، نیازمند رعایت تشریفات قانونی است.

۲. ظهنویسی به شیوه جدید، برخلاف روش سنتی صرفاً به نام شخص معین امکان‌پذیر و ظهنویسی در وجه حامل ممنوع اعلام شده است. بنابراین، در وجه شخص معین می‌توان چک صادر و یا ظهنویسی کرد و اشکال دیگر مذکور در ماده ۳۱۲ قانون تجارت نسخ ضمنی شده است. حذف ظهنویسی در وجه شخص حامل یا حواله‌کرد شخص معین مورد قرار گرفته؛ چرا که از جمله خصیصه‌های اسناد تجاری سهولت گردش است (اسکینی و یمرلی، ۱۴۰۰: ۱۳-۱۲).

نقش ظهنویسی سنتی در کنار ظهنویسی نوین

بدیهی است که سند تجاری چک در مقایسه با دو سند تجاری دیگر از ارزش و جایگاه ویژه‌ای برخوردار است (مهمان‌نوازان، ۱۳۹۰: ۱۱۳). تشریفاتی کردن صدور و ظهنویسی انتقال چک توسط قانونگذار، از یک سو سبب نظام‌مند شدن اعمال حقوقی نسبت به سند چک، گسترش اعتبار این سند تجاری و کاهش سوءاستفاده احتمالی اشخاص شده و از این جهت قابل تحسین است، اما سؤالاتی در پی تأسیس جدید قانونگذار به ذهن متبادر می‌شود و آنکه نتیجه جایگزینی ظهنویسی نوین و بی اعتبار بودن ظهنویسی بدون ثبت در سامانه چه خواهد بود. در تبصره مورد بحث، دو عبارت مهم آمده است: «... صدور و پشت‌نویسی چک در وجه حامل ممنوع است و ثبت انتقال چک در سامانه صیاد جایگزین پشت‌نویسی چک خواهد بود...» و «... در کلیه برگه‌های دسته‌چک‌های ارائه‌شده پس از تاریخ فوق‌الذکر باید عبارت (صدور و پشت‌نویسی چک بدون درج در سامانه صیاد فاقد اعتبار است) درج شود». با توجه به دو عبارت یادشده، حکم قانونگذار در مورد جایگاه ظهنویسی سنتی محل ابهام است؛ به این معناکه آیا ظهنویسی سنتی پابرجاست و یا

تجارت را تخصیص نزده، بلکه صرفاً در مقام ایجاد امتیازات ویژه‌ای برای چک‌های صیادی بوده و در پی نفی قاعده عام انتقال از طریق ظهورنویسی نبوده است.

ماهیت انتقال چک صیادی بدون درج در سامانه صیاد

قانونگذار در تبصره ماده ۲۱ مکرر قانون صدور چک اصلاحی پرداخت وجه چک صیادی را منوط به ثبت صدور و انتقال در سامانه صیاد نموده است. سؤالی که به ذهن خطور می‌کند این است که اگر این انتقال در سامانه ثبت نشود، بلکه به شیوه سنتی در ظهر چک ظهورنویسی صورت گیرد چه اثر حقوقی بر این انتقال مترتب می‌شود؟ با توجه به بحث پیش‌گفته سه دیدگاه قابل طرح است که در ادامه بیان می‌شود:

۱. انتقال تابع قانون تجارت

براساس این دیدگاه، قانونگذار صرفاً در پی اعطای امتیازات جدید به دارنده و تسهیل وصول چک از طریق درخواست اجراییه از دادگاه بوده و لازمه برخورداری از این امتیاز ثبت صدور و انتقال چک در سامانه صیاد است، اما ضمانت اجرای عدم ثبت نمی‌تواند حذف اصول حاکم بر اسناد تجاری من جمله اصل استقلال امضاها و وصف تجردی اسناد تجاری و مزایای مقرر در قانون تجارت همانند مسئولیت تضامنی مسئولین چک (ماده ۲۴۹ قانون تجارت) و تأمین خواسته بدون پرداخت خسارت احتمالی (ماده ۲۹۲ قانون تجارت) باشد؛ زیرا اصول و مزایای مذکور به موجب قانون تجارت برای دارنده سند تجاری پیش‌بینی شده و موجبی برای محرومیت دارنده چک از امتیازات مذکور وجود ندارد و قانونگذار در قانون صدور چک در مقام بیان بوده و صرفاً به نسخ مواد ۴، ۵، ۶ و ۲۳ قانون صدور چک اشاره کرده، اما به نسخ مقررات قانون تجارت در باب مزایای سند تجاری تصریح نکرده است و این امر دلالت بر بقای اصول و مزایای اسناد تجاری می‌کند، ولو اینکه انتقال چک در سامانه درج نشود. این مزایا برای چک یادشده وجود دارد و نباید معتقد بود که انتقال چک‌های صیاد به شیوه سنتی انتقال مدنی است (فتوحی راد، ۱۳۹۸: ۷۱-۷۰). نویسنده‌ای که به نظر یادشده معتقد است نظریه شماره ۲۸۵۵/۹۷/۷-۱۰/۱۱/۹۷ اداره کل حقوقی را به عنوان مؤید ذکر کرده است. طبق این نظریه: «وضع ماده ۲۳ قانون اصلاح قانون صدور چک مصوب ۱۳۹۷/۸/۱۳ امتیازی است برای دارنده چک که بدون رسیدگی و تشریفات دادرسی درخواست

اداره حقوقی قوه قضاییه طی نظریه به تاریخ ۹۹/۴/۷ پاسخ به این سؤال که آیا ظهورنویسی نسبت به چک الکترونیکی امکان‌پذیر است یا خیر؟ اعلام داشته است: «برابر تبصره یک ماده ۲۱ مکرر قانون اصلاح قانون صدور چک مصوب ۱۳۹۷، دو سال پس از لازم‌الاجرا شدن این قانون، صدور و پشت‌نویسی چک در وجه حامل ممنوع است و ثبت انتقال در سامانه صیاد جایگزین پشت‌نویسی چک در وجه شخص معین خواهد شد. در نتیجه پس از اجرای مقررات مزبور صرفاً پشت‌نویسی که به طریق مقرر در این قانون انجام شود، معتبر است. بنابراین، با فرا رسیدن مهلت مزبور امکان ظهورنویسی چک الکترونیکی در سامانه صیاد وجود دارد»^۱.

۲. وجود دو شیوه ظهورنویسی

نظر دیگر می‌تواند بر بقای ظهورنویسی سنتی باشد. طبق ماده ۲۰ قانون صدور چک: «مسئولیت مدنی پشت‌نویسان چک طبق قوانین و مقررات مربوط کماکان به قوت خود باقی است». از این ماده این‌گونه به ذهن متبادر می‌شود که ظهورنویسی سنتی هم چنان معتبر و برای انتقال تجاری مفید واقع می‌شود. به این معنا که قانونگذار با پیش‌بینی شیوه جدید در صدد حذف روش انتقال سابق نبوده، بلکه صرفاً با توجه به ماهیت چک‌های صیادی در مقام ایجاد شیوه جدید برای انتقال این نوع چک‌ها بوده است. بنابراین، اگرچه قانونگذار الزام نموده وصول چک‌های صیادی منوط به ثبت انتقال در سامانه است، این مقرر صرفاً برای برخورداری از امتیازات جدید پیش‌بینی شده در قانون مذکور بوده و به معنای فاقد اثر بودن انتقال چک‌های صیادی از طریق ظهورنویسی سنتی نیست. به عبارت دیگر، اگر شخصی چک را بدون تشریفات مذکور در این قانون منتقل کند، طبق مواد ۲۴۵ و ۲۴۷ قانون تجارت با ظهورنویسی انتقال از نظر قانون تجارت انجام شده و حقوق مذکور در قانون تجارت برای وی محقق شده است، اما این شخص از نظر قانون صدور چک دارنده محسوب نمی‌شود. بنابراین، بانک محال علیه نمی‌تواند وجه را به وی پرداخت کند و لاجرم باید به دادگاه مراجعه کند. افزون بر آن از حق درخواست صدور اجراییه که در ماده ۲۳ قانون صدور چک اصلاحی پیش‌بینی شده نیز محروم می‌شود. براساس این نظر، تبصره ماده ۲۱ مکرر قانون صدور چک اصلاحی، مواد ۲۴۵ و ۲۴۷ قانون

۱. نظریه یاد شده در نشانی اینترنتی:

<https://edarehoquqy.eadl.ir> در دسترس است.

سامانه، امکان صدور گواهی‌نامه عدم پرداخت وجود ندارد و از آن سو بدون در دست داشتن گواهی‌نامه مقدمه بهره‌مندی از امتیازات قانون تجارت من جمله مسئولیت تضامنی برای دارنده فراهم نیست.

۲. انتقال مدنی

نظر دیگر این است که خودداری از ثبت انتقال در سامانه صیاد سبب می‌شود تا چک یادشده از شمول قانون صدور چک خارج و از مزایایی که در این قانون برای یک سند تجاری پیش‌بینی شده محروم شود (اسکینی و یمرلی، ۱۴۰۰: ۱۳). به عبارت دیگر، رعایت تشریفات انتقال، لازمه برخورداری از مزایای خاص است و عدم رعایت آن نیز صرفاً موجب محرومیت از امتیازات قانونی می‌شود، اما اثری در اصل انتقال حق موضوع سند ندارد. منتقل‌الیه چنین انتقالی دارنده قانون صدور چک تلقی نمی‌شود، اما ذی‌نفع سند محسوب می‌شود و اصول حاکم بر اسناد تجاری نسبت به این چک اجرا نمی‌شود. بنابراین، ایرادات قابل استماع است، مسئولیت تضامنی مسئولان سند تجاری منتفی می‌شود و صدور قرار تأمین خواسته منوط به سپردن خسارت احتمالی است. دارنده سند به سبب فقدان وصف تجاری حقوق یادشده را ندارد، اما از باب انتقال طلب ذی‌حق خواهد بود و حق مراجعه به صادرکننده را خواهد داشت. اداره کل حقوقی طی نظریات مختلف این دیدگاه را پذیرفته که برخی به شرح ذیل است:

۱. نظریات شماره ۲۴۲/۹۹/۷-۱۹/۳/۹۹ و ۷۷۴/۹۸/۳-۷/۹/۱۳۹۸: «... در نتیجه پس از اجرای مقررات مزبور صرفاً پشت‌نویسی که به طریق مقرر در این قانون انجام شود، معتبر است و در صورتی که پشت‌نویسی از طریق مذکور صورت نگرفته باشد، از شمول مقررات قانون یادشده خارج است و روابط طرفین تابع عموماً قانون مدنی خواهد بود. بنابراین، تا فرا رسیدن مهلت مزبور، چک‌هایی که به صورت عادی و از طریق ظهرنویسی منتقل می‌شوند، مشمول مقررات قانون یادشده و از جمله ماده ۲۳ این قانون خواهند بود».

۲. نظریه شماره ۸۹۱/۸۹۰۰/۱۴۰۰/۷-۱۸/۱۰/۱۴۰۰: «... در صورتی که مالکیت چک در سامانه صیاد ثبت نشده باشد، مشمول قانون چک نبوده و بانک‌ها مکلف هستند از پرداخت وجه آن خودداری کنند. بنابراین، در فرض سؤال چک تابع مقررات اسناد تجاری نبوده و سند عادی محسوب می‌شود...».

۳. نظریه شماره ۱۱۵۶/۱۴۰۰/۷-۱۲/۱۰/۱۴۰۰: «...».

اجرای مفاد چک را از دادگاه صالح بنماید. بنابراین، دلالتی بر نسخ ماده ۲۴۹ قانون تجارت که بیانگر قواعد مسئولیت تضامنی صادرکنندگان اسناد تجاری است، ندارد. در نتیجه امکان مراجعه دارنده به ظهرنویس برابر مقررات مربوط به قوت خود باقی است».

این دیدگاه همگام با نظری است که ظهرنویسی سنتی را همچنان معتبر می‌داند. به دلایل ذیل اعتقاد یادشده قابل نقد است.

نخست: صرف عدم تصریح قانونگذار به نسخ برخی مواد، لزوماً به معنای عدم نسخ و مجرا بودن آن نیست، چه اینکه ممکن است نسخ ضمنی شده باشد و یا اینکه اساساً نسخ نشده باشد، اما موضوعی برای اجرای مواد مرتبط باقی نمانده باشد. در چنین مواردی برای دستیابی به نتیجه باید به غرض مقنن توجه کرد. الزام قانونگذار به مکلفین بر ثبت انتقال در سامانه صیاد و اشاره به جایگزینی ثبت در سامانه با ظهرنویسی سنتی دارای ضمانت اجرا بوده است که محرومیت از امتیاز درخواست اجراییه برای چک یکی از آن موارد است و نمی‌توان قائل به این امر بود که محرومیت از امتیاز یادشده تنها اثر عدم ثبت انتقال است؛ زیرا این محدود کردن دلیل موجه ندارد.

دوم: تشریفات کردن انتقال چک، الزامی است که مقنن در مورد چک‌های صیادی مقرر کرده و لازمه تجاری تلقی شدن چک رعایت این تشریفات است. در نتیجه اگر تشریفات قانونی رعایت نشود، چک سند تجاری نخواهد بود و در نتیجه اصول حاکم بر اسناد تجاری و نیز مزایای قانونی که در قانون، چه در قانون تجارت و چه در قانون صدور چک، برای سند تجاری مقرر شده است به دارنده این سند تعلق نمی‌گیرد؛ زیرا اصول و امتیازات یادشده فرع بر تجاری بودن سند است، در نتیجه تا زمانی که سند به وصف تجاری متصف نشود، فروعات نیز حاصل نمی‌شود. بنابراین، بحث از نسخ یا عدم نسخ مقررات قانون تجارت موضوعیت پیدا نمی‌کند.

سوم: از نظریه مشورتی مذکور نمی‌توان به عنوان مؤید دیدگاه یادشده بهره جست چه اینکه نظریه صرفاً اشاره به بقای مزایای اسناد تجاری من جمله مسئولیت تضامنی موضوع ماده ۲۴۹ قانون تجارت دارد که این امر بدیهی است، اما برخورداری از این امتیازات منوط به ثبت انتقال در سامانه صیاد است.

چهارم: دارنده برای مراجعه به مسئولین سند تجاری مکلف بوده به بانک مراجعه و گواهی‌نامه عدم پرداخت را در مهلت قانونی اخذ کند (کاویانی، ۱۳۸۳: ۱۷۴). با عدم ثبت انتقال در

در فرضی که بانک..... به دلیل عدم ثبت چک در سامانه صیاد از پرداخت وجه چک و صدور گواهی عدم پرداخت خودداری و دارنده وجه چک مذکور را با تقدیم دادخواست بدون انضمام گواهی عدم پرداخت مطالبه می‌کند؛ از آنجا که سند مذکور به عنوان سند عادی و غیر تجاری محسوب می‌شود، وجه آن وفق مقررات قانون مدنی قابل مطالبه است و رسیدگی به چنین دعوایی برابر مقررات قانون مدنی با منع قانونی مواجه نیست.....».

۴. نظریه شماره ۹۱۵/۱۴۰۰-۷/۲۳/۹/۱۴۰۰ اعلام داشته است: «..... پس از اجرای مقررات مزبور صرفاً پشت‌نویسی که به طریق مقرر در این قانون انجام شود، معتبر است و در صورتی که پشت‌نویسی از طریق مذکور صورت نگرفته باشد، از شمول مقررات قانون یادشده و اسناد تجاری خارج است و روابط طرفین تابع عموماًت قانون مدنی خواهد بود. بنابراین در فرض سؤال که نام و مشخصات دارنده در سامانه صیاد ثبت نشده است، چک مزبور مشمول ماده ۲۳ (اصلاحی ۱۳۹۷) قانون یادشده نمی‌باشد و دارنده نمی‌تواند تقاضای صدور اجراییه نماید. همچنین با توجه به این که دارنده فرض سؤال، دارنده موضوع قانون صدور چک محسوب نمی‌شود، خسارت تأخیر تأدیه وفق ماده ۵۲۲ قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب در امور مدنی مصوب ۱۳۷۹ محاسبه می‌شود».

۵. نظریه شماره ۸۰۷/۱۴۰۰-۷/۲۷/۹/۱۴۰۰ بیان داشته است: «در فرض سؤال که دارنده پس از اخذ گواهی‌نامه عدم پرداخت، چک را از طریق ظهرونیسی یا در برگ جداگانه به دیگری انتقال داده است، این انتقال از شمول مقررات قانون تجارت خارج است و این دارنده، دارنده موضوع قانون صدور چک مصوب ۱۳۵۵ با اصلاحات و الحاقات بعدی محسوب نمی‌شود. بنابراین، صدور اجراییه وفق ماده ۲۳ این قانون (اصلاحی ۱۳۹۷) امکان‌پذیر نیست».

دادنامه شماره ۱۴۰۱۴۴۲۴۶۰-۱۴۰۱۴۷۳۹۰۰۰-۲۸/۲/۱۴۰۱ شعبه اول دادگاه عمومی حقوقی شهرستان ساری با اعتقاد به این نظریه صادر شده است: «در خصوص تجدیدنظرخواهی آقای «ک» به طرفیت آقای «س» نسبت به از دادنامه شماره ۱۴۰۱۴۷۳۹۰۰۰-۱۲/۱۷/۱۴۰۰ صادره از شعبه ۱۲ شورای حل اختلاف شهرستان ساری که متضمن صدور قرار رد دعوی خواهان می‌باشد، دادگاه با عنایت به محتویات پرونده و مستندات ابرازی خواهان نظر به اینکه تجدیدنظر خوانده یک فقره چک صیادی بابت بدهی (خرید لوازم

آزمایشگاهی) به موجب نوشته عادی مورخ ۱۲/۰۶/۱۴۰۰ به تجدیدنظرخواه ارائه کرده و حسب اظهارات خواهان نامبرده چک را در سامانه صیاد ثبت نکرده است و خوانده با وصف ابلاغ و مشاهده آن در جلسه شورا حاضر نشده دلیلی که حاکی از پرداخت وجه چک باشد، ارائه ننموده است و نسبت به سند ابرازی خواهان نیز ایرادی معمول نداشته است و اینکه چنانچه چک صیاد (طرح جدید) در سامانه صیاد ثبت نشود، مشمول الزام و ساز و کارهای مقرر در قانون صدور چک نمی‌شود، اما به عنوان یک سند مدنی که نشان‌دهنده طلب از صادرکننده می‌باشد دعوی قابلیت پذیرش را دارد که نظریه مشورتی شماره ۱۱۵۶/۱۴۰۰-۷/۱۲/۱۰/۱۴۰۰ مؤید آن است. بنابراین، دادگاه اعتراض وی را ثابت دانسته و مستنداً به ماده ۲۷ قانون شورای حل اختلاف مصوب ۱۳۹۴ و مواد ۱۹۸ و ۵۱۹ و ۵۲۲ قانون آیین دادرسی مدنی ضمن نقض دادنامه فوق حکم به محکومیت خوانده (تجدید نظر خوانده) به پرداخت مبلغ یکصد و شصت میلیون ریال بابت اصل خواسته و مبلغ سه میلیون سیصد و پنجاه هشت هزار ریال بابت هزینه دادرسی و تعرفه خدمات از باب تسبیب در حق تجدید نظر خواه (خواهان) صادر و اعلام می‌گردد رأی صادره قطعی است.

زینعلی باقری- معاون قضایی و دادرسی شعبه اول دادگاه عمومی حقوقی شهرستان ساری».

۳. انتقال غیر معتبر

دیدگاه دیگر این است قانونگذار در قانون اصلاحی قانون صدور چک، ظهرونیسی را یک عمل حقوقی تشریفاتی قرار داده است. بنابراین، تحقق آن منوط به رعایت شرایط شکلی قانونی است و اثر اجرا نشدن تشریفات، بی اعتباری عمل حقوقی است. کما اینکه انتقال ملک ثبت شده منوط به ثبت انتقال به موجب سند رسمی است.^۱ با این وصف، ثبت انتقال در سامانه، صرفاً شرط برخورداری از امتیازات قانونی من جمله صدور اجراییه از طریق دادگاه نیست، بلکه شرط صحت انتقال است و از وجود شرط

۱. ماده ۲۲ قانون ثبت اسناد و املاک: «همین که ملکی مطابق قانون در دفتر املاک به ثبت رسید، دولت فقط کسی را که ملک به اسم او ثبت شده و یا کسی را که ملک مزبور به او منتقل شده و این انتقال نیز در دفتر املاک به ثبت رسیده یا اینکه ملک مزبور از مالک رسمی ارثاً به او رسیده یا اینکه ملک مزبور از مالک رسمی ارثاً به او رسیده باشد، مالک خواهد شناخت. در مورد ارث هم ملک وقتی در دفتر املاک به اسم وراثت ثبت می‌شود که وارث و انحصار آنها محرز و در سهم‌الارث بین آنها توافق بوده و یا در صورت اختلاف حکم نهایی در آن باب صادر شده است».

ظهنویسان دیگر را نشناسد. هرچندکه هر دارنده عالم به قانون فرض می‌شود و به عنوان یک فرد متعارف باید در زمان دریافت چک، چه از صادرکننده و چه از ناقل، بررسی کند چکی که به وی تحویل می‌شود صدور و انتقال آن در سامانه صیاد ثبت شده است یا خیر و پس از اطمینان یافتن از موضوع یادشده چک را دریافت کند و اگر بدون این اقدام متعارف چک را دریافت کند، طبق قاعده اقدام علیه خود رفتار کرده است، اما مع الوصف دارنده حق رجوع به ناقل را نیز خواهد داشت. اگرچه میان حقوقدانان پیرامون ماهیت چک از جهت اینکه با صدور آن تبدیل تعهد محقق شده یا صرفاً چک وسیله پرداخت است اختلاف نظر است، اما نظر غالب نویسندگان بر این است که چک ماهیت تبدیل تعهد نداشته؛ زیرا از جمله ارکان تبدیل تعهد رضایت متعهدله بوده در حالی که قصد دریافت‌کننده چک به دست آوردن مزیت بیشتر بوده نه آنکه متعهد را از تعهد خود بری کند. افزون بر آن جانشینی تعهد به اعتبار موضوع نیز محقق نشده تا قائل به تبدیل تعهد باشیم (کاتوزیان، ۱۳۹۰: ج ۴/۳۲؛ شهیدی، ۱۳۹۰: ۱۰۹؛ اماموردی، ۱۳۹۴: ۱۹۴؛ عبدی‌پور فرد و فتوحی‌راد، ۱۳۹۵: ۱۳۳). بنابراین، با پذیرش این دیدگاه که چک وسیله پرداخت است، دارنده دو طریق برای دریافت وجه دارد. براساس انتقال مدنی حق رجوع به صادرکننده و بر مبنای رابطه منشأ حق مراجعه به انتقال‌دهنده را خواهد داشت.

۲. شخصی که چک را بعد از صدور گواهی‌نامه عدم پرداخت از بانک دریافت می‌کند به این صورت که صدور و انتقال چک در سامانه صیاد ثبت و دارنده یادشده به بانک مراجعه و گواهی‌نامه عدم پرداخت به نام وی صادر شده و پس از آن نامبرده چک را به شخص دیگری منتقل می‌کند. در این فرض، سؤال این است که آیا تبصره ۱ ماده ۲۱ مکرر قانون صدور چک شامل انتقال بعد از صدور گواهی‌نامه عدم پرداخت نیز می‌شود یا صرفاً ناظر به انتقال قبل از صدور گواهی‌نامه عدم پرداخت می‌شود؟ سؤال دیگر آنکه، آیا مواد ۲۷۱ و ۲۷۰ قانون تجارت در مورد چک‌های صیادی قابلیت اجرا دارد یا خیر؟ در پاسخ به این سؤالات باید دو مورد را از یکدیگر تفکیک کرد:

وجود مشروط و از عدم شرط عدم مشروط حاصل می‌شود. براساس این دیدگاه عدم رعایت تشریفات قانونی، سبب می‌شود انتقال چک صورت نگیرد و با این وصف انتقال مدنی هم محقق نشود. در تأیید این نظر می‌توان استدلال کرد قانونگذار ضروری دانسته انتقال چک برخلاف اسناد تجاری دیگر، تابع شرایط ویژه باشد و از این‌روست که صراحتاً اعلام می‌کند پشت‌نویسی چک ممنوع است. اگر بنا باشد تخطی از شرایط مذکور، انتقال چک را یک انتقال مدنی قرار دهد و شخص حق مراجعه به صادرکننده را داشته باشد برخلاف غرض قانونگذار است؛ زیرا به نظر می‌رسد هدف مقنن این بوده که انتقال این سند تجاری به طریق ویژه باشد تا صدور و نقل و انتقال چک نظام‌مند و از سوء استفاده جلوگیری گردد. حال اگر این‌گونه باشد که انتقال به شیوه سنتی دارنده را ذی‌حق گرداند، چه اثری بر امر و نهی قانونگذار بار می‌شود. بنابراین، می‌توان قائل به این امر بود که عمل نکردن به شیوه مذکور سبب بطلان ظهنویسی می‌گردد نه اینکه انتقال مدنی تلقی شود. این دیدگاه موجب کاهش سوءاستفاده از چک و افزایش جایگاه و اعتبار آن و از بین رفتن ایادی واسطه می‌شود.

حقوق دارنده چک ثبت نشده در سامانه صیاد

اگر شخصی چک صیادی دریافت کند که صدور یا انتقال آن در سامانه ثبت نشده باشد و یا بعد از صدور گواهی‌نامه عدم پرداخت چک به وی تسلیم شود، چه حقوقی خواهد داشت؟ برای پاسخ به این سؤال باید بین دو فرض تفاوت قائل شد:

۱. دارنده‌ای که چکی دریافت کرده که صدور یا انتقال آن در سامانه صیاد ثبت نشده است. در این صورت اگر قائل به نسخ ظهنویسی سنتی باشیم، چک موجود در ید دارنده صرفاً مستند دین مدنی است. بنابراین، وی می‌تواند از باب انتقال مدنی به صادرکننده سند تجاری یا ضامن وی مراجعه کند، اما حق مراجعه به ظهنویسان را ندارد؛ چه اینکه چک یادشده سند تجاری تلقی نمی‌شود تا دارنده از امتیاز مسئولیت تضامنی بهره‌مند شود. سؤال این است که آیا دارنده حق مراجعه به ناقل را دارد؟ دارنده از ید قبلی خود با این هدف که یک سند تجاری را دریافت می‌کند و براساس قانون تجارت از امتیاز مسئولیت تضامنی برخوردار می‌شود چک را از مدیون خود گرفته تا علاوه بر او به اشخاص دیگری حق مراجعه داشته باشد و به عبارت دیگر، یک امتیاز به دست آورد و چه بسا صادرکننده و

۱. ماده ۲۷۰: هر شخص ثالثی می‌تواند از طرف برات‌دهنده یا یکی از ظهنویس‌ها وجه برات اعتراض‌شده را کارسازی نماید - دخالت شخص ثالث و پرداخت وجه باید در اعتراض‌نامه یا در ذیل آن قید شود. ماده ۲۷۱: شخص ثالثی که وجه برات را پرداخته دارای تمام حقوق و وظایف دارنده برات است.

پرداخت نشده است با ثبت نام شخص در سامانه چک را به دیگری منتقل کند و لزومی ندارد که تمامی انتقالات مشمول این قانون قبل از صدور گواهی‌نامه عدم پرداخت باشد. هر چند با صدور گواهی‌نامه یادشده وضعیت نهایی چک به عنوان سند تجاری مشخص می‌شود و انتقال بعد از آن نباید انتقال تجاری محسوب شود.

ب) شخص ثالث وجه چک را پرداخت و سند را دریافت کرده است: در این فرض، شخص ثالث از جانب صادرکننده یا یکی از ظهورنویس‌ها پرداخت می‌کند و لزوماً باید از طرف یکی از اشخاص یادشده و به کیفیتی که در ماده ۲۷۰ قانون تجارت ذکر شده باشد. البته در بند ۱ ماده ۵۵ قانون متحدالشکل ژنو به ضامن هم اشاره شده است (اسکینی، ۱۳۷۹: ۱۲۹-۱۲۸). اشاره نشدن به ضامن مشکلی ایجاد نمی‌نماید چه اینکه مسئولیت ضامن حسب مورد فرع بر مسئولیت صادرکننده یا ظهورنویس است. بنابراین، ثالث می‌تواند از جانب ضامن‌های آنها هم پرداخت کند. به نظر می‌رسد مواد یادشده که ناظر به مداخله شخص ثالث بعد از صدور اعتراض‌نامه است در مورد تمامی چک‌ها اعم از صیادی و غیرصیادی مصداق پیدا می‌کند؛ زیرا قانونگذار در مورد مداخله شخص ثالث بعد از صدور گواهی‌نامه عدم پرداخت در قانون اصلاحی چک مقررهای خاص یا حکم معارضی وضع نکرده است تا احتمال نسخ ضمنی مواد یادشده مطرح شود. بنابراین، حکم یادشده قابل اجرا است و اگر شخص ثالثی با رعایت مواد یادشده وجه چک را پرداخت کند، می‌تواند دارای تمام حقوق و تکالیف دارنده ثبت‌شده در سامانه صیاد من‌جمله درخواست صدور اجراییه از دادگاه می‌شود.

نکته قابل توجه این است که علی‌الاصول مداخله شخص ثالث بعد از صدور گواهی‌نامه عدم پرداخت از طریق پرداخت وجه سند از جانب صادرکننده یا ظهورنویس‌ها سند تجاری بروز نمی‌یابد، بلکه وجه سند به وی منتقل می‌شود. بنابراین، به ندرت مداخله ثالث به کیفیت مذکور در مواد ۲۷۰ و ۲۷۱ قانون تجارت مصداق پیدا می‌کند.

بحث و نتیجه‌گیری

قانونگذار در تبصره ۱ ماده ۲۱ مکرر قانون اصلاحی قانون صدور چک مقرر داشته صدور و پشت‌نویسی چک در وجه حامل ممنوع است و ثبت انتقال چک در سامانه صیاد جایگزین پشت‌نویسی چک خواهد بود و در کلیه برگه‌های دسته‌چک‌های ارائه‌شده پس از پایان اسفندماه ۱۳۹۹ باید

الف) وجه چک به شخص ثالث منتقل شده باشد: اداره کل حقوقی طی نظریه شماره ۱۵۲۴/۹۸-۷/۱۷/۱۰/۹۸ پاسخ به این سؤال که آیا انتقالی که توسط دارنده به موجب امضا در ظهر چک به شخص ثالث پس از صدور گواهی‌نامه عدم پرداخت صورت می‌گیرد، انتقال تجاری بوده یا خیر و از کلیه مزایای اسناد تجاری من‌جمله خسارت تأخیر تأدیه از تاریخ سر رسید چک بهره‌مند می‌شود یا انتقال مدنی خواهد بود، اعلام داشته است: «اولاً پس از واخواست سند تجاری، انتقال حقوق دارنده به شخص ثالث برابر مقررات خاصی که در مواد ۲۷۰ و ۲۷۱ قانون تجارت پیش‌بینی شده است، به عمل می‌آید. ثانیاً انتقال اسناد تجاری و از جمله چک برای برخورداری از امتیازات قانونی راجع به اسناد تجاری موضوع قانون تجارت باید مطابق مقررات قانونی مربوط انجام پذیرد و با انتقال چک واخواست‌شده (برگشت‌شده) بدون رعایت مقررات مربوط، بر منتقل‌الیه، «دارنده» سند تجاری اطلاق نمی‌شود و در نتیجه از مزایای اسناد تجاری برخوردار نخواهد بود. با این حال تشخیص مصداق با مرجع قضایی رسیدگی‌کننده است». این موضوع با مبانی مسئولیت ظهورنویس نیز تطبیق دارد، چه اینکه ظهورنویس با امضای سند تجاری پرداخت وجه در سررسید را تقبل می‌کند، اما صدور گواهی‌نامه عدم پرداخت به معنای فقدان محل است. بنابراین، محلی دیگر وجود ندارد تا شخص تضمین کند (تدین، ۱۴۰۱: ۳۹۴). افزون بر آن، در مورد چک‌های صیادی نیز طی نظریه شماره ۶۷۸/۱۴۰۰/۷-۳۰/۱۴۰۰/۷ اعلام داشته است: «.....در فرض سؤال که دارنده پس از اخذ گواهی‌نامه عدم پرداخت، چک را از طریق ظهورنویسی یا در برگ جداگانه به دیگری انتقال داده است، این انتقال از شمول مقررات قانون تجارت خارج است و این دارنده، دارنده موضوع قانون چک محسوب نمی‌شود؛ لذا امکان صدور اجراییه برابر ماده ۲۳ یادشده وجود ندارد». البته از متن ماده ۲۱ قانون یادشده که اعلام داشته است: «.. امکان انتقال چک به شخص دیگر توسط دارنده تا قبل از تسویه آن، با ثبت هویت شخص جدید برای همان شناسه یکتای چک امکان‌پذیر باشد..» بر می‌آید که تا قبل از «تسویه» امکان انتقال چک با ثبت در سامانه امکان‌پذیر است. بنابراین، اگر گواهی‌نامه عدم پرداخت برای چک صیادی صادرشده می‌تواند تا زمانی که چک

۱. اداره کل حقوقی طی نظریات با شماره‌های ۲۲۰۶/۹۵-۷/۳/۹۵، ۲۳۹۶/۹۵-۷/۲۰/۹۵، ۱۳۴۳/۹۶-۷/۱۳/۹۶، ۹۶/۱۳۲۶/۹۷-۷/۹۷-۷/۱۳/۹۵ و ۹۸/۳/۹۸-۷/۱۲۹۶/۹۸-۳/۹۸ نیز این دیدگاه را بیان کرده است.

اسناد تجاری و مزایای مقرر در قانون تجارت باشد در نتیجه هم چنان چک یک سند تجاری خواهد بود. رویکرد دوم این است که انتقال یادشده صرفاً یک انتقال مدنی است و مشمول قانون تجارت و قانون اصلاحی قانون صدور چک نخواهد بود؛ زیرا تشریفات موضوع قانون اخیر رعایت نشده و ضمانت اجرای اجرا نشدن تشریفات یادشده، از دست دادن ماهیت تجاری و تلقی شدن به عنوان یک سند مدنی است. رویکرد سوم بیانگر آن است که عدم رعایت تشریفات انتقال نه تنها سبب می‌شود چک سند تجاری نباشد، بلکه دیگر انتقال مدنی نیز به چنین انتقالی صدق نخواهد کرد چه اینکه ثبت انتقال در سامانه، صرفاً شرط برخورداری از امتیازات قانونی من جمله صدور اجراییه از طریق دادگاه نیست، بلکه شرط صحت انتقال است و از وجود شرط وجود مشروط و از عدم شرط عدم مشروط حاصل می‌شود. با توجه به بررسی‌های به عمل آمده، رویکرد دوم را می‌توان منطبق با اصول حقوقی دانست و نظریات مختلف اداره کل حقوقی قوه قضاییه بر این نظر صحه گذاشته است. دارنده این چک از باب انتقال مدنی صرفاً حق مراجعه به صادرکننده و از باب قرارداد منشا حق مراجعه به ناقل را خواهد داشت. البته مقررات مواد ۲۷۰ و ۲۷۱ قانون تجارت در بابت پرداخت از سوی شخص ثالث در مورد چک-های صیادی نیز کماکان مصداق خواهد یافت و ثالث دارای تمام حقوق و تکالیف آخرین دارنده ثبت شده در سامانه صیاد خواهد بود.

عبارت (صدور و پشت‌نویسی چک بدون درج در سامانه صیاد فاقد اعتبار است) درج شود. طبق نص یادشده، علاوه بر ثبت نام دارنده اولیه در سامانه صیاد، هر گونه نقل و انتقال چک نیز باید در سامانه یادشده درج شود و ثبت انتقال چک در سامانه جایگزین ظهرنویسی سنتی شده است. با توجه به نص یادشده، دو تردید ایجاد شده است. نخست: ظهرنویسی موضوع قانون تجارت همچنان باقی است و یا نسخ شده است. دوم: اگر سند تجاری چک بدون رعایت مقررات مذکور به دیگری منتقل شود چه اثر حقوقی بر انتقال یادشده مترتب می‌شود. در پاسخ به سؤال اول، دو نظر ارائه شده است. نظر اول بر بقای ظهرنویسی سنتی در کنار ظهرنویسی نوین است و نظر دوم بر نسخ ظهرنویسی سنتی در مورد چک‌های صیادی است که نظر اخیر با ظاهر قانون همخوانی بیشتری دارد. بنابراین، می‌توان گفت در مورد چک‌های صیادی قانونگذار ظهرنویسی را یک عمل حقوقی تشریفاتی قرار داده است. در پاسخ به تردید دوم، سه رویکرد قابل بیان است. رویکرد اول آنکه انتقال چک صیادی به شیوه سنتی مشمول قانون تجارت بوده؛ چرا که قانونگذار صرفاً در پی اعطای امتیازات جدید به دارنده و تسهیل وصول چک از طریق درخواست اجراییه از دادگاه بوده و لازمه برخورداری از این امتیاز ثبت صدور و انتقال چک در سامانه صیاد است، اما ضمانت اجرای عدم ثبت نمی‌تواند حذف اصول حاکم بر اسناد تجاری من جمله اصل استقلال امضاها و وصف تجریدی

Extended Abstract

1-Introduction

A check is the most popular commercial document among people, both businessmen and non-businessmen, as a means of payment, and the legislator's special attention to this business document confirms this importance. The law of issuing checks in 2017 has provided important amendments and changes regarding the commercial document of checks. These checks, which are called Sayyad's checks, have a unique 16-digit code with different appearance characteristics from old checks, and the issuance of each check requires registration of the identity of the holder, the amount and date included in the check

for the unique identifier of the check by the issuer, and the possibility of transferring the check to another person can be registered by the holder for the same unique ID of the check before its settlement. In the aforementioned law, on the one hand, requirements have been set for issuers and transferors of checks to systemize the process of the commercial document from the issuing stage to the collection of the check and to minimize the misuse of this document, and on the other hand, special privileges for the holders of the document. considering to demand executive measures against the issuer of the commercial document without going through the proceedings and simply by submitting a request to the

court. In addition, for the issuer of non-payable checks, it has considered new social exclusions, which are much more effective as a deterrent than the former exclusions.

2. Research Metrology

In this article the place of traditional notation in the current situation and its effects should be discussed in order to discover the meaning of the legislator from such an invention and to evaluate the judicial procedure in dealing with the mentioned text. According to the mentioned text, two doubts have been created. First; Endorsement of the subject of the commercial law remains or has been canceled, second; If the commercial document of the check is transferred to another person without complying with the mentioned regulations, what legal effect will be caused by the said transfer. In response to the first question, two opinions have been presented. The first opinion is about the survival of the traditional endorsement next to the modern endorsement, and the second opinion is about the version of the traditional endorsement in the case of Sayyad's checks, the latter opinion is more consistent with the appearance of the law. Therefore, it can be said that in the case of Sayyad's checks, the legislator has made endorsement a ceremonial legal act. In response to the second doubt, three approaches can be expressed. The first approach is; The transfer of a Sayyad's check in the traditional way is included in the commercial law, because the legislator is only in pursuit of granting new privileges to the holder and facilitating the receipt of the check through an executive request from the court, and the requirement to have this privilege is to register the issuance and transfer of the check in the Sayyad's system, but the guarantee The implementation of non-

registration cannot be the removal of the principles governing commercial documents, including the principle of independence of signatures and the abstract description of commercial documents and the benefits stipulated in the commercial law, as a result, a check will still be a commercial document. The second approach is that the aforementioned transfer is only a civil transfer and will not be subject to the Commercial Law and the Amending Law on Issuing Checks because the formalities of the latter law have not been followed and the guarantee of the non-implementation of the formalities, the loss of commercial nature and being considered as a It is a civil document. The third approach states that failure to comply with the formalities of the transfer not only causes the check to be invalid as a commercial document, but the civil transfer will no longer apply to such a transfer, even though the registration of the transfer in the system is only a condition of having legal privileges, including the issuance of an executive order through the court. It is not, but it is the condition of the correctness of the transfer and it results from the existence of the condition of conditional existence and the absence of the condition of non-conditionality.

3. Conclusions

According to the studies carried out, the second approach can be considered in accordance with legal principles, and various opinions of the General Legal Department of the Judiciary have confirmed this opinion. The holder of this check will only have the right to refer to the issuer regarding the civil transfer and the right to refer to the carrier regarding the contract of origin. Of course, the provisions of Articles 270 and 271 of the Commercial Law regarding payment by a

third party in the case of Syed checks will still be applicable, and the third party will have all the rights and obligations of the last holder registered in the Syed system.

4. Funding

There is no funding support.

5. Authors' contribution

All parts of the paper have been prepared by the corresponding authors.

6. Conflict of interest

The authors declare no conflict of interest.

7. Acknowledgments

The authors are grateful to all the consultants to this paper.

References

- Abdipour Fard, Ebrahim and Fotuhi Rad, Ali. (2015). "Economic Analysis of Commercial Documents as a Payment System". *Two Quarterly Journals of Economic Law*, New Period, 23rd year, 9th Issue, pp. 112-135 (In Persian).
- Azami Zanganeh, Abdul Hamid. (1972). *Commercial Law*. Fourth Edition, without name and without place (In Persian).
- Darabpour, Mehrab. (2012). *General Rules of Commercial Law and Commercial Transactions*. First Edition. Tehran: Immortal Publications (In Persian).
- Deputy of Education and Research of the Judiciary, Collection of Judicial Sessions (13) (2004). *Civil Law Issues (3)*, First Edition (In Persian).
- Eftekhari, Javad. (2008). *Commercial Law 3. (Theoretical and Applied) Commercial, Banking, Treasury and Bonds and Shipping Documents*. First Edition. Tehran: Ghoghnos Publications (In Persian).
- Erfani, Mahmoud. (2009). *Trade Laws (Commercial Documents)*. Third Volume. first Edition. Tehran: Jungle Publications (In Persian).
- Fakhari, Amir Hossein. (2007). *Legal Thoughts (3) Business Law*. First Edition. Tehran: Majd Publications (In Persian).
- Fatuhi Rad, Ali. (2018). "The Rights of the Check Holder and the Innovations of the Check Issuance Amendment Law". *The Internal Quarterly of the Bar Association*, No. 18, pp. 63-88 (In Persian).
- Jafari Langroudi, Mohammad Jafar. (1999). *Legal Terminology*. 10th Edition. Tehran: Ganj Danesh Library Publications (In Persian).
- Imamvardi, Mohammad Hassan. (2014). "Civil Nature of Issuing a Normal check in Iranian Law". *Teachings of Civil Jurisprudence*, Razavi University of Islamic Sciences, No. 12, pp. 173-196 (In Persian).
- Kaviani, Kurosh. (2013). *Laws of Commercial Documents*. First Edition. Tehran: Mizan Publications (In Persian).
- Katouzian, Nasser. (2018). *General Rules of Contracts*. Volume 4. 6th Edition. Tehran: Enteshar Company Publishing (In Persian).
- Mehman Nawazan, Ruhollah. (2011). *Business Law 3*. First Edition. Tehran: Majd Publications (In Persian).
- Mohammadi, Abolhassan. (2007). *Basics of Deducing Islamic Laws (Principles of Jurisprudence)*. 30th Edition. Tehran: Tehran University Press.
- Mohammadi, Jalil. (2009). *Commercial Law (Business)*. First Edition. Tehran: Farozesh Publications (In Persian).
- Mortazavi, Abdul Hamid. (2012). *General Rules of Commercial Documents with a View to the Commercial Law Bill of*

2011. First Edition. Tehran: Jungle Publications (In Persian).
- Moin, Mohammad. (2005). *Farhang Moin*. First Volume. Third Edition. Tehran: Edna Publications (In Persian).
- Saqri, Mohammad. (2008). *Commercial Law of Documents*. Second Edition. Tehran: Enteshar Company Publishing (In Persian).
- Shahidi, Mehdi. (2011). *The Fall of Commitments*. 6th Edition. Tehran: Majd Publications (In Persian).
- Skini, Riba. (2000). *Trade Laws* (Bill of Exchange, Promissory Note, Warehouse Receipt, Bearer Payment Documents and Check). 5th Edition. Tehran: Samt Publications (In Persian).
- Skini, Rabia and Yamerli, Saleh. (2021). "Innovations of the Check Issuance Amendment Law Approved in 2017; A Step Back or a Step Forward?". *Legal Research Journal*, Volume 20, Number 4, pp. 9-28 (In Persian).
- Sotoudeh Tehrani, Hassan. (1399). *Trade Laws*. Volume 3. Edition 3. Tehran: Justice Publications (In Persian).
- Tadayyon, Ali Asghar. (2022). *Claims of Commercial Documents*. Third Edition. Judiciary Press and Publications Center (In Persian).

